

2

Ми з матір'ю втекли з Німеччини на початку 1946-го, кілька місяців по тому, як закінчилася війна, і поїхали потягом від решток Берліна до того, що залишилося від Парижа. Тоді, у п'ятнадцять років, я знала про життя ще небагато і саме намагалася змиритися з поразкою держав Осі. Батько з такою впевненістю просторікував колись про генетичну перевагу нашої раси та про незрівнянні здібності фюрера у галузі військової стратегії, що перемога завжди здавалася просто неминучою. І все ж ми чомусь програли.

Подорож континентом майже у сімсот миль завдовжки оптимізму щодо майбутнього не вселяла. Міста, через які ми проїжджали, ще не оговталися після руйнувань, яких зазнали в останні роки, обличчя ж людей, що траплялися нам на вокзалах і у вагонах, не сяяли від радості – війна ж закінчилася, – а були радше пошрамовані її наслідками. Скрізь відчувалося виснаження і зростало усвідомлення того, що Європа не може повернутися до того стану, в якому була 1938-го, а потребує докорінної перебудови; те саме можна було сказати і про дух її жителів.

Місто, де я народилася, було зруйноване майже вщент, його рештки поділили між собою чотири держави-переможниці. Щоб уберегтися, ми ховалися по підвалах, у тих небагатьох справді вірних людей, чиї будинки встояли, аж доки не роздобули фальшиві документи, які повинні були допомогти нам безпечно вийти з Німеччини. Тепер ми мали паспорти на прізвище Геймар, і я знай вправлялася його вимовляти, щоб воно звучало в моїх устах якомога природніше, але, доки маму звали Наталі – так, до речі, звали й мою бабусю, – я залишалася Гретель.

Щодня з'являлися свіжі подробиці про те, що відбувалося в таборах, й ім'я мого батька перетворювалось на синонім найогидніших злочинів. Хоча ніхто не припускав, що на нас лежить така ж провина, як і на ньому, мати була переконана: якщо влада дізнається, хто ми такі насправді, наслідки будуть катастрофічні. Я погодилася, адже була налякана, як і вона, однак від самої думки про те, що хтось може вважати мене співучасницею тих звірств, мені робилося зле. Так, правда, з десяти років я належала до Юнгмадельбунду, але ж те саме можна було сказати і про будь-яку іншу дівчинку в Німеччині. Зрештою, це було обов'язково, так само як перебування в лавах Дойчес-Юнгфольку становило обов'язкову вимогу для десятирічних хлопчиків. Утім, вивчати партійну ідеологію було мені геть не так цікаво, як брати разом із подругами участь у регулярних спортивних заходах. А коли ми перебралися в те інше місце, я й за огорожею побувала лиш один-єдиний раз, у той день, коли батько взяв мене до табору, бо хотів показати, у чому полягає

його робота. Я намагалася довести собі, що була лише сторонньою спостерігачкою, не більше, і що сумління моє чисте, але й сама вже почала ставити під сумнів свою версію причетності до подій, свідком яких стала.

Та коли наш потяг перетнув французький кордон, я занепокоїлася, що нас може видати акцент. Із соромом згадуючи свою стрімку капітуляцію у 1940-му, нещодавно визволені парижани, міркувала я, мабуть, реагуватимуть агресивно на кожного, хто говоритиме так, як ми, хіба ні? Виявилось, хвилювалась я даремно: хоч ми й усіяко доводили, що грошей у нас стане на довгий час, нам відмовили у п'яти пансіонатах поспіль; лише коли якась жінка на Вандомській площі врешті змилосердилася над нами і поділилася адресою одного помешкання неподалік – господиня там, сказала вона, зайвих питань не ставить, – ми таки знайшли собі дах над головою. Якби не та жінка, ми могли б стати найбагатшими безхатьками на паризьких вулицях.

Кімната, яку ми орендували, була у східній частині Іль-де-ла-Сіте, й у ті перші дні я воліла далеко від дому не відходити, тож і намотувала безконечні кола між Понде-Сюллі та Пон-Неф, туди й назад, схвильовано розмірковуючи про те, як би то наважитись податися через мости на невідомі терени. Іноді на думку мені приходив мій брат, який мріяв колись стати дослідником: ото ж цікаво було б йому освоювати всі ці незнайомі вулиці! Втім, у такі моменти я завжди намагалася якнайшвидше спогади про нього відігнати.

Ми з матір'ю прожили на Ілі вже два місяці, перш ніж я набралася відваги і подалася до Люксембурзького

саду, а там побачила навколо стільки зелені, що мені аж здалося, наче я випадком потрапила прямісінько в рай. Наскільки ж інакше, подумалося мені, було все тоді, коли ми прибули в те інше місце і не могли припинити чудуватися: таким безплідним і пустельним видавалося все навколо. Тут людина вдихала пахощі життя; там задихалася від смороду смерті. Наче причмелена, я попленталася від Пале до фонтана Медичі, а звідти до ставка, й завернула вбік допіру тоді, коли побачила зграйку хлопчаків, які спускали на воду дерев'яні човники, а легкий вітерець ніс ті суденця до їхніх приятелів по той бік. Мене проймало приглушене страждання – з цим почуттям я познайомила вже давніше, – тож сміх і радісний гомін звучали на цьому тлі ніби музика, що радості, втім, не приносила, адже збагнути, як на одному континенті могли вживатися разом такі вкрай відмінні між собою прояви краси й потворності, було просто годі.

Одного дня, коли я ховалася від сонця на лавці біля майданчика для гри в кулі, мене зненацька охопило таке сильне почуття горя й провини, що по обличчю заструменіли сльози. Якийсь вродливий, років на два старший за мене юнак підійшов і стурбовано запитав, що сталося. Я підвела очі й відчула, як у мені заворушилося бажання – бажання, щоб він обійняв мене або дозволив схилити голову йому на плече. Та коли я спромоглася на слово, то заговорила чомусь на свій давній манір, а німецький акцент узяв гору над моєю французькою. Юнак відступив на крок, дивлячись на мене з неприхованим презирством, а тоді зібрав до купи весь гнів, який

відчував до мого роду, люто плюнув мені просто в обличчя і пішов геть. На диво, цей учинок мене анітрохи не розхолодив: тепер я прагнула його дотику не менше, а навіть більше. Обтерши щоки, я кинулася навздогін, схопила його за лікоть і сказала, що он там, між деревами, де нас ніхто не побачить, дозволю робити зі мною все, що завгодно.

— Можеш завдати мені болю, якщо хочеш, — прошепотіла я й заплющила очі; ось зараз він відважить мені такого ляпаса, що я аж заточуся, вгатить кулаком у живіт, зламає носа...

— Навіщо тобі це? — запитав хлопець натомість, і тон його свідчив про невинність, що зовсім не в'язалася з вродою.

— Так я знатиму, що жива.

Його, схоже, проймали водночас і збудження, і відраза; він роззирнувся, чи хтось на нас дивиться, й зиркнув у бік гайка, на який я вказала. Облизнув губи і ковзнув поглядом на мої груди, що бурхливо здіймалися вгору, але коли я взяла його за руку, начебто на той дотик образився й відсахнувся, обізвав мене хвойдою, *une putain*, а тоді притьмом кинувся геть і за якусь мить зник уже на Рю-Гінемер.

Погожими днями я тинялася вулицями від самого ранку і поверталася до нашого помешкання лише тоді, коли мати була вже надто п'яна, щоб розпитувати, як минув у мене день. Елегантність, колись визначальна риса її життя, поступово сходила нанівець, але вона й далі була гарною жінкою, і я подумки запитувала себе, чи не варто їй пошукати собі нового чоловіка, когось,

хто міг би заопікуватися нами; втім, сама вона, таке враження, ні товариства, ні кохання не потребувала, воліла натомість залишатися наодинці зі своїми думками, пересуваючись від бару до бару. Вона була тихою п'яничкою. Сиділа в темних закутках, голублячи пляшки з вином і видряпуючи невидимі знаки на дерев'яних стільниціях, і намагалася ніколи не влаштовувати сцен, через які могла б опинитися на вулиці. Одного разу, коли сонце щойно пірнуло за Булонський ліс, наші шляхи перетнулися: мати непевним кроком підійшла до мене, торкнула за лікоть і запитала, котра година. Схоже, вона геть не здавала собі справи, що говорить зі своєю донькою, коли ж я відповіла, тільки полегшено всміхнулася — темнішало, але бари зачиняться допіру за кілька годин, — і рушила далі до яскравих спокусливих вогнів, що всіяли всенький Іль. Цікаво, якби я отак узяла і зникла назавжди, чи забула б вона про те, що я була колись у її житті?

Ми спали на одному ліжку, і я страшенно не любила прокидатися поруч із нею і вдихати сморід настоящего на сні алкоголю, який отруював її подих. Розплющивши очі, мати розгублено сідала і якусь хвилю не могла прийти до тями, але потім спогади поверталися — й очі знову заплющувалися, ніби так вона старалася полегшити собі дорогу назад у забуття. Змирившись нарешті з непристойністю денного світла й вибравшись з-під простирадл, мати нашвидкуруч вмивалася над умивальником, а тоді вдягала сукню й виходила на вулицю, готова знову з утіхою прожити кожну мить, якої зазнала напередодні, і напередодні, і напередодні.

Гроші та цінні речі вона зберігала в старому ранці, що лежав у глибині гардероба, й наш невеликий статок знай танув і танув у мене на очах. Велося нам відносно непогано – ті ж таки вірні люди про це подбали, – але вкладати більше в житло мати відмовлялася і лише заперечно хитала головою щоразу, коли я казала, що нам варто орендувати не кімнату, а квартиру в одному з дешевших районів міста. Схоже, план на життя був у неї тепер простий: топити кошмари у вині, і, поки вона мала ліжко, щоб перебути ніч, і пляшку, щоб її спорожнити, все інше не мало значення. Де ж поділася та жінка, в чиїх обіймах я провела перші роки свого життя, та ефектна, чарівна світська пані, яка поводитися мов кінозірка, робила зачіски за останньою модою і носила найкращі сукні?

Двох таких різних між собою жінок годі було й уявити, і кожна з них неодмінно повнилася б зневагою до іншої.

3

Щовівторка вранці я перетинаю сходовий майданчик, щоб навідатися до своєї сусідки Гайді Гаргрейв з третьої квартири. Наприкінці року Гайді виповниться шістдесят дев'ять; її день народження припадає на свято Непорочного Зачаття, що доволі іронічно, адже своїх біологічних батьків вона ніколи не знала, бо відразу після появи на світ опинилася у прийомній сім'ї. Гайді – єдина мешканка Вінтервіл-кортю, яка прожила тут усе своє життя: її привезли до Мейфейра прямо з пологового відділення, а Гайдпарк правив їй за дитячий майданчик. Вона завагітніла ще підліткою і так ніколи й не вийшла заміж, успадкувавши після смерті своїх названих батьків їхнє майно.

Хоч Гайді молодша за мене на цілих двадцять три роки, я набагато жвавіша – як тілом, так і розумом. Упродовж трьох десятиліть вона брала участь у Лондонському марафоні, але мусила хоч-не-хоч припинити бігати, коли у неї розвинувся подошовний фасциїт лівої п'яти – важка недуга, через яку їй доводиться носити нічні шини й регулярно отримувати ін'єкції стероїдів у стопу. Для такої активної жінки то був жахливий удар, і я гадаю тепер, чи не посприяло це поступовому занепаду її

розумових здібностей, адже колись вона була людиною вельми діяльною, шанованим офтальмологом, нині ж, спілкуючись з людьми, частенько губиться і збивається на манівці. На щастя, це все-таки не деменція чи хвороба Альцгеймера; просто час од часу розум у неї начебто затуманюється, і тоді вона легко втрачає нитку розмови, плутає імена й місця або перескакує з однієї теми на іншу настільки різко, що важко за нею встигати.

Коли я зайшла до неї того ранку, вона якраз переглядала кілька старих альбомів з фотографіями; залишалося лише сподіватися, що складати їй компанію у цьому занятті мені не доведеться. Сама я таких альбомів не зберігаю і ніколи не бачила сенсу засмічувати свій дім сімейними портретами. Насправді у мене таких портретів тільки два: оправлене у срібну рамку наше з Едгаром фото у день весілля та знімок Кейдена після закінчення університету. Мушу додати, що виставила я їх не з якихось сентиментальних міркувань, а суто про людське око, бо так годиться.

Хай там як, на полиці в глибині мого гардеробу стоїть старовинна скринька для коштовностей від «Сеньо», яку я придбала в одній базарній ятці на Монпарнасі у 1946-му; вона виготовлена з фруктового дерева й оздоблена полірованою латунню, з накладною пластиною спереду та досі справним замком. Усередині я тримаю одну-єдину фотографію, на яку не наважуюся глянути ось уже понад сімдесят п'ять років; утім, пригадати, хто на ній, зовсім не складно. Мені там дванадцять, я не зводжу очей з фотографа і роблю все можливе, щоб видаватися справжньою кокеткою, бо за об'єктивом — Курт,

його палець на затворі, а погляд зосереджений лише на мені, я ж силкуюся не зрадити свою пристрасть до нього. Він стоїть випростаний, в однострої, і від вигляду стрункої м'язистої статури, світлого волосся та блідо-блакитних очей я вже як не своя. Адже відчуваю обережний інтерес з його боку і відчайдушно прагну це почуття розвинути.

— Гретель, бачиш цього чоловіка? — спитала Гайді й тицьнула пальцем у фото інтелігентного на позір хлопця, який стояв, узявши руки в боки, на пляжі, з дерев'яною люлькою в роті. — Його звали Біллі Спрат. Він був танцюристом і російським шпигуном.

— Невже? — перепитала я, наливаючи чай і розмірковуючи, чи то, бува, не одна з її фантазій — може, вчора ввечері моя сусідка передивлялася якийсь старий фільм про Джеймса Бонда, і тепер у неї в голові роїться від шпигунів... хоча, судячи з того, до якої епохи належало це фото, вона, може, й правду каже. Здається, тоді російських шпигунів було в Англії хоч греблю гати.

— Біллі товаришував з моїм батьком і попався на тому, що продавав КГБ якісь секрети, — тамуючи подих, мовила Гайді. — Служба безпеки мала вже ось-ось його заарештувати, але він якось пронюхав, що все вийшло на яв, і втік до Москви. Страх як цікаво, хіба ні?

— Звісно, — погодилася я. — Дуже.

— Треба було наполягати, щоб його повернули, а тоді віддати справу до суду. Немає нічого провокативнішого, ніж утеча винних від правосуддя.

Я промовчала і глянула на чималий переносний годинник з ручкою згори: він стояв на камінній полиці